

EEN ZOON VAN AMERIKA

Van James Baldwin verschenen ook bij De Geus

Als Beale Street kon praten
Niet door water, maar door vuur
Kom, roep het van de bergen
Giovanni's kamer

JAMES BALDWIN

Een zoon van Amerika

Uit het Engels vertaald door Eefje Bosch en Manik Sarkar

DE GEUS

Zowel over het onderwerp van slaaf/tot slaaf gemaakte als zwart/Zwart bestaan er verschillende, goed onderbouwde, maar volledig tegenstrijdige meningen. De vertalers hebben voor de varianten 'zwart' en 'slaaf' gekozen, maar benadrukken dat hun keuzes niet de enige juiste zijn.

De uitgever ontving voor deze uitgave in het kader van schwob.nl een subsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Notes of a Native Son*,
verschenen bij Beacon Press

Oorspronkelijke tekst © James Baldwin, 1955, hernieuwd in 1983

Inleiding © James Baldwin, 1984

Nederlandse vertaling © Eefje Bosch,

Manik Sarkar en De Geus BV, Amsterdam 2024

Omslagontwerp Kris Demey

Omslagbeeld © Paula Kotis

Typografie binnenwerk Crius Group, Hulshout, België

ISBN 978 90 445 4995 9

NUR 320

Voor Paula Maria en Gebril

Inhoudsopgave

Voorwoord bij de druk uit 1984 9
Autobiografische aantekeningen 21

DEEL EEN

De protestroman van iedereen 31
    ‘Many Thousands Gone’ 43
Carmen Jones: het donker is licht genoeg 67

DEEL TWEE

Het getto van Harlem 79
    Trip naar Atlanta 97
Aantekeningen van een zoon van Amerika 111

DEEL DRIE

Ontmoeting aan de Seine 145
Een kwestie van identiteit 153
    Gelijken in Parijs 169
Een vreemde in het dorp 193

Dankwoord 213

Voorwoord bij de druk uit 1984

Sol Stein, middelbareschoolvriend, redacteur, romancier, toneelschrijver, kwam als eerste met het idee voor dit boek. Ik reageerde niet enthousiast; als ik het me goed herinner zei ik dat ik te jong was om memoires uit te brengen.

Ik had me deze essays nooit voorgesteld als een mogelijk boek. Zodra ik ze afhad waren ze eigenlijk meteen uit mijn gedachten verdwenen. Door Sols opmerking besepte ik tot mijn schrik en afgrijzen hoeveel tijd er was verstreken. Het voelde alsof er koud water in mijn gezicht werd gegooid.

Maar Sol bleef aanhouden, net als de gevaren en ontberingen van mijn situatie. Om redenen die me niet duidelijk zijn was ik in 1954 uit Parijs teruggekomen. Ik had een Zwitserse vriend beloofd hem mijn geboorteland te laten zien, maar dat was denk ik een excuus: het was niet belangrijk genoeg om een reden te zijn. Ik denk zelfs dat er helemaal geen objectieve reden was waarom ik terugging naar Amerika – en eigenlijk weet ik niet eens of er wel een subjectieve voor is.

Hoe dan ook: halverwege 1954, een paar maanden voor ik dertig werd, was ik er weer, doodsbang, maar blij dat ik weer bij mijn familie en vrienden was. Het was de tweede keer dat ik terugkwam sinds ik in 1948 vertrokken was.

In 1952 was ik teruggekomen met mijn eerste roman, toen was ik lang genoeg gebleven om hem aan mijn familie te laten zien en een uitgever te vinden; daarna maakte ik me weer uit de voeten. In 1954 kwam ik terug met *The Amen Corner*; ik werkte aan *Giovanni's Room* – een afsplitsing van wat later *Another Country* zou worden.

Eigenlijk was '54-'55, ondanks een paar angstige momenten, een geweldige periode, en niet alleen met terugwerkende kracht. Ik had iets overleefd – wat werd bewezen doordat ik weer aan het werk was. Ik zat in Yaddo, de schrijverskolonie in Saratoga Springs, toen mijn maatje Marlon Brando zijn Oscar won, en ik zag op tv dat Bette Davis die aan hem uitreikte en hem er een kus bij gaf. Daar werd ik ook uit Washington DC gebeld door Owen Dodson, nu helaas overleden, die vertelde dat hij aan Howard University een studentenopvoering van mijn stuk registreerde. Ik ging naar Washington en maakte kennis met de grote, inmiddels helaas overleden E. Franklin Frazier en de grote Sterling Brown. De campus van Howard was de eerste campus die ik ooit had gezien, en als die mannen er niet waren geweest, was de moed me vast in de schoenen gezonken. Godzijdank was het toneelstuk een groot succes, ondanks het feit dat de staf van de universiteit, die toen nog niet zwart was, er nogal afwijzend tegenover stond ('Dit stuk plaatst de Letterenfaculteit dertig jaar terug in de tijd!'), een verbijsterde *Variety* ('Wat moeten zwarten uit het noorden hier wel niet van denken?') en ondanks het feit dat het daarna bijna tien jaar lang niet meer zou worden opgevoerd. En ik werd verliefd. Ik was gelukkig – de wereld was nog nooit zo mooi geweest.

Er was één klein probleem. Ik – we – hadden geen cent,

geen weed en geen vooruitzichten.

Sol Stein herstartte zijn offensief. We waren negen essays overeengekomen, hij wilde een tiende, en op weg van het huis van Owen naar het Dunbar Hotel schreef ik het titelessay. Ik ging terug naar New York, waar ik *Giovanni's Room* afmaakte. Publisher's Row, waar alles om perceptie draait, bezag het boek met angst en afgrijzen, wilde er zijn vingers niet aan branden, zei dat ik een jonge zwarte schrijver was die met dit boek zijn publiek van zich zou vervreemden en zijn carrière om zeep zou helpen. Kortom: voor mijn eigen bestwil wilden ze het niet uitgeven. Ik bedankte ze hartelijk, misschien met iets te veel venijn, leende geld van een vriend en scheepte me samen met mijn geliefde in naar Frankrijk.

Ik had mezelf nooit als essayist gezien: het was gewoon nooit in me opgekomen. Ook nu nog – of misschien juist nu – vind ik het moeilijk de reis te reconstrueren.

Ongetwijfeld heeft dat iets te maken met wat ik probeerde te ontdekken en ook met wat ik probeerde te ontlopen. Als ik mezelf probeerde te ontdekken – wat welbeschouwd nogal twijfelachtig is omdat ik mezelf ook probeerde te ontlopen – lag er tussen die zelf en mijzelf de aangegroeide rots der eeuwen. Die rots verwondde mijn hand, en al mijn gereedschappen sloegen erop stuk. Toch zat er ergens een *ik*; die kon ik voelen, die roerde zich in mij en verzette zich tegen gevangenschap. De hoop op redding – identiteit – hing af van de vraag of je al dan niet in staat was die rots te ontcijferen en beschrijven.

Er is een lied dat uitschreeuwt: 'Breng mij op de rots hoog boven mij!' en een ander dat uitschreeuwt: 'Verberg me in de rots!' en nog een dat zegt: 'In die rots ben ik thuis.'

En: 'Ik rende naar de rots en wilde me verbergen; de rots riep uit: hier kun je je niet herbergen!'

De aangegroeide rots der eeuwen bleek een deel van mijn erfenis te zijn – let wel: een deel ervan, niet de hele erfenis – maar om aanspraak te kunnen maken op mijn geboorterecht, waar mijn erfenis slechts een schaduw van was, moest ik de rots uitdagen en opeisen. Anders zou de rots mij opeisen.

Anders gezegd: mijn erfenis was privé, vooral beperkt en beperkend: mijn geboorterecht was weids, verbond me met alles wat leeft, met iedereen, voor eeuwig. Maar als je je erfenis niet opeist, kun je ook geen aanspraak maken op je geboorterecht.

Toen ik dus serieus begon met schrijven – toen ik wist dat ik me daaraan zou wijden, dat het mijn leven zou zijn – moest ik daarom proberen die privéomstandigheid te beschrijven die het levende bewijs van mijn erfenis was – is. En tegelijkertijd moest ik met precies diezelfde beschrijving mijn geboorterecht opeisen. Natuurlijk ben ik wat de tijd, de omstandigheden en de geschiedenis van me gemaakt hebben. Maar ik ben ook nog veel meer. Dat zijn we allemaal.

De kwestie van kleur is de nalatenschap van iedere Amerikaan, of hij/zij nu – wettelijk of werkelijk – zwart of wit is. Het is een angstaanjagende nalatenschap, waarvoor onnoemelijk veel mensen lang geleden afstand hebben gedaan van hun erfgoed. En onnoemelijk veel mensen doen dat tot op de dag van vandaag nog steeds. Dat is iets afschuwelijks, wat het verleden en heden zo onwrikbaar aan elkaar last dat het zo goed als onmogelijk en in elk geval nutteloos is om erover te spreken als ware het iets

wat zich in de tijd afspeelt. Het kan suïcidaal zijn, en dat is het ook wel geweest, om dit aan te snijden als je tegenover een onnoemelijk grote groep mensen staat die, als ze al weten dat tijd bestaat, denken dat je die te slim af kunt zijn.

Mijn oorsprong heeft te maken met iets wat hier in elk geval op lijkt. Ik probeerde mezelf in een bepaalde erfenis te plaatsen en die erfenis dan te gebruiken om het erfgoed op te eisen waar die nalatenschap me zo bruut en specifiek van had uitgesloten.

Het is niet prettig om ruim dertig jaar na dato te moeten erkennen dat noch deze dynamiek, noch deze noodzaak is veranderd. Aan de oppervlakte zijn dingen veranderd, met resultaten die in het beste geval ambigu zijn en in het slechtste catastrofaal. Op moreel gebied is er helemaal niets veranderd, en morele verandering is de enige echte. *'Plus ça change,'* klagten de geïrriteerde Fransen (die het kunnen weten), *'plus c'est la même chose.'* (Hoe meer het verandert, hoe meer het hetzelfde blijft.) Zij hebben in elk geval het stijlgevoel om er eerlijk over te zijn.

De enige verandering die je echt kunt waarnemen in de huidige, onvoorstelbaar gevaarlijke chaos, is de aan paniek grenzende angst onder degenen die de anderen al die tijd hebben vernederd en onderdrukt dat de rollen zijn omgedraaid. Niet één keer zijn de Beschaafden in staat geweest de Wilden te respecteren, erkennen of beschrijven. De laatsten zijn praktisch gezien de bron van hun rijkdom, en hun voortdurende onderwerping is de sleutel tot hun macht en glorie. Dit is absoluut en onweerlegbaar het geval in Zuid-Afrika – om maar een deel van Afrika te noemen – en voor hoe het er hier met zwarte mannen en vrouwen aan toe gaat; hier is de zwarte economisch

gesproken nagenoeg vervangbaar geworden, en daarom wordt hij aangemoedigd het leger in te gaan of, iets waar Daniel Moynihan en Nathan Glazer blijkbaar voorstander van zijn, postbode te worden – om zichzelf in godsnaam nuttig te maken, terwijl de witte man de zware last van de wereldheerschappij draagt.

Nou goed. Plus ça change. Om als zwarte burger nog maar te zwijgen over mijn landgenoten: *with friends like these, who needs enemies?*

Er ligt een ijzige, niet-erkende paniek onder het staket-sel van de huidige tijd, de verlangens, de ondernemingen. Ik zei al dat de Beschaafden nooit in staat zijn geweest de Wilden te respecteren, erkennen of beschrijven. Zodra ze hadden besloten dat het wilden waren, viel er niets meer te respecteren, erkennen of beschrijven. Maar de wilden beschreven de Europeanen, die toen ze voet aan land zetten in de Nieuwe (!) Wereld nog geen witten waren, als *de mensen uit de hemel*. En de wilden in Afrika konden met geen mogelijkheid de smartelijke diaspora voorzien waartoe zij binnenkort veroordeeld zouden worden. Zelfs de stamhoofden die de Afrikanen als slaaf verkochten, konden onmogelijk hebben geweten dat die slavernij eeuwig zou duren, of in elk geval meer dan *duizend jaar*. De wilden konden zich niets voorstellen bij een dergelijk concept, net zoals ze land onmogelijk konden zien als iets wat je kon kopen of verkopen (net zoals ik weer niet kan bevatten dat er mensen zijn die de lucht boven de wolkenkrabbers van Manhattan kopen of verkopen.)

Toch zijn al deze dingen gebeurd en gebeuren ze nog steeds. Uit deze ongelooflijke wreedheden zijn de mythe van de vrolijke zwarte en *Gone with the Wind* geboren. En

het lijkt erop dat de Noord-Amerikanen tot op de dag van vandaag geloven in de legendes die ze zelf hebben gecreëerd, ook al worden die in de werkelijkheid door letterlijk niets ondersteund. En als die legendes onder vuur komen te liggen, zoals nu – over de hele wereld, die nooit wit is geweest en dat ook nooit zal zijn – worden mijn landgenoten kinderlijk wraakzuchtig en levensgevaarlijk.

De niet-erkende paniek die ik eerder noemde, komt voort uit de dodelijke angst dat de Wilde de Beschaafde nu kan beschrijven: om dat te voorkomen zou de hele mensheid moeten worden uitgeroeid. Deze paniek bewijst dat een mens of volk niets kan doen zonder te weten wat het doet. En ook dat niemand eraan kan ontkomen dat hij of zij de rekening gepresenteerd krijgt voor de keuzes die hij of zij gemaakt heeft. Het is, als je dat zo mag zeggen, wild ironisch dat het enige bewijs dat de wereld – de mensheid – ooit heeft gehad voor de superioriteit van de witte mens, ligt in het gezicht en de stem van de zwarte: dat gezicht dat nooit aandachtig is bekeken, die stem die nooit gehoord is. De ogen in dat gezicht lieten zien hoe onvergeeflijk, onvoorstelbaar afgrijselijk de gevangenschap in het beloofde land was, maar ook dat *'trouble don't last always'*: en die stem, ooit vervuld van de woede en pijn waarin de realiteit van de gevangenbewaarder doorklonk, spreekt in andere talen, over een andere realiteit. De mensen die zichzelf als wit zien hebben de keus om menselijk of irrelevant te worden.

Of – wat ze in alles behalve de realiteit eigenlijk al zijn: achterhaald. Want *trouble don't last always*, zoals dominee Timothy Wright ons leert, net zomin als Macht, en het lijkt erop dat de identiteit van degenen die zichzelf

wit noemen altijd heeft gesteund op het feit, de hoop of de mythe van de Macht.

Toen dit boek voor het eerst verscheen was ik net eenendertig, en als u deze woorden leest ben ik zestig. Ik vind dat opmerkelijk, maar ik noem het nu niet als iets wat gevierd of juist betreurd moet worden. Ik geloof niet dat ik reden tot klagen heb: integendeel juist, en daar laat ik het bij, los van wat de toekomst brengt. Maar ik heb wel redenen om te reflecteren – die zijn er altijd als je gedwongen wordt ver terug te kijken. Ik herinner me heel veel mensen die me op onbeschrijflijk veel manieren hebben geholpen, lang geleden, toen ik nog een verlegen jongen met grote ogen was, ergens in een hoekje op de vloer. Ik had het moeilijk in de Village, waar het gros van de bevolking, opgejut door de politie, het heel grappig vond om tafels en stoelen op mijn hoofd te laten stuiteren en ik al gauw maar niet meer over mijn ‘burgerrechten’ begon. Eigenlijk ben ik een overlevende, vermoed ik.

Een overlevende waarvan? Als ik in die tijd doodsbang, boos of betraand was, zeiden ze: ‘Het kost tijd, Jimmy. Het kost tijd.’ Daar ben ik het mee eens; daar ben ik het nog steeds mee eens; hoewel het toen, in de jaren vijftig, bepaalde mensen die ik kende zeker niet veel tijd kostte om over te lopen, te beslissen dat ze het wilden gaan maken, en zichzelf in de Amerikaanse vlag te hullen. Een miserabele, verachtelijke bende lafaards aan wie ik ooit mijn leven heb toevertrouwd – *friends like these!*

Maar dat is een onderwerp voor een andere keer. Toen ik jong was en ze zeiden dat het tijd kost, zeiden ze dat het tijd zou kosten voordat een zwarte hier als mens behandeld zou worden, maar dat het ooit zover zou zijn. En wij

zullen helpen dat voor elkaar te krijgen. Dat beloven we.

Zestig jaar van een mensenleven is een lange tijd om een belofte na te komen, zeker als je daarbij alle levens betreft die aan het mijne voorafgingen en het omringen.

Wat er in de tijdspanne van mijn tijd is gebeurd, is een herhaling van de geschiedenis van mijn voorouders. Geen enkele belofte aan hen is nagekomen, geen enkele belofte aan mij is nagekomen, en ik kan degenen die na mij komen en mijn verwanten elders op de wereld niet aanraden ook maar een woord te geloven dat over de lippen komt van mijn moreel bankroete en wanhopig makend leugenachtige landgenoten.

‘En,’ schrijft Doris Lessing in haar voorwoord bij *African Stories*, ‘terwijl de wreedheden van de witte tegenover de zwarte onder de zwaarste misdrijven in de aanklacht tegen de mensheid geschaard moeten worden, zijn zijn vooroordelen op basis van kleur niet de oorspronkelijke fout, maar slechts een onderdeel van de atrofie van de verbeelding die ons verhindert onszelf te herkennen in ieder ademend wezen onder de zon.’

Amen. *En avant.*

18 april 1984
Amherst, Massachusetts